

ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

УДК 373:[316.61:32]

І. П. Акіншева

ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК АГЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

В усі часи суспільство, держава, школа ставили перед собою завдання сприяти становленню громадянина — людини з відповідними правами й обов'язками, яка поважає і дотримується норм та правил співжиття, прийнятих у даному суспільстві, вміє у правовий спосіб задовольняти свої інтереси, відчувати себе соціально, морально, політично і юридично дієздатною.

Сьогодні йдеться про новий соціальний проект, що ґрунтується на правах і обов'язках громадянина, який сприятиме забезпеченню суспільної гармонії, побудові суспільства на засадах солідарності, моральних і духовних цінностей, культурній спадщині. Як наслідок, співвідношення „освіта – громадянськість – демократія” стає сферою, в якій концентруються очікування різних верств суспільства.

Цей інтерес знаходить відображення в освіті, спрямованій на виховання демократичної громадянськості. Громадянська освіта, як один з векторів політичної соціалізації, вже багато років є пріоритетним напрямом освітніх реформ у світі. Вона розглядається як безперервний процес навчання впродовж життя в політичному, соціальному, економічному, культурному та етнічному контекстах сучасного демократичного суспільства [1, с. 4].

Проблема громадянського становлення й виховання підростаючого покоління, актуальна в усі часи, розроблялась такими велетнями української педагогіки, як Г. Ващенко, М. Костомаров, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. На сучасному етапі різні аспекти цієї проблеми опрацьовують Р. Арцишевський, В. Білоусова, В. Верховинець, Л. Вербицька, Н. Гаврилюк, Н. Дерев'янка, М. Євтух, Т. Завгородня, В. Кузь, В. Іванчук, Є. Постовойтова, Б. Ступарик, В. Струманий, І. Тараненко та ін.

Історико-культурне надбання краю як засіб навчання й виховання підростаючого покоління використовувалось людиною з незапам'ятної пори. На сучасному етапі вчені також пов'язують процес формування знань про культурно-історичну спадщину свого краю із завданнями освіти й виховання (Я. Жупанський, П. Кононенко, М. Костриця, В. Круль, Я. Мариняк, В. Обозний, О. Тімець, О. Шаблій та ін.). Особливу цінність для нашого дослідження становлять наукові

праці, у яких розкрито педагогічні можливості й соціальний зміст регіональної культури й мистецтва (М. Дарманський, І. Кононов, В. Курило, О. Мазуркевич, І. Прокопенко, С. Савченко, Б. Ступарик, Г. Шевченко та ін.).

Одним із важливих суспільних завдань національної освіти є підготовка молоді до відповідального життя в демократичній і правовій державі. Школа покликана залучити молодь до громадянської культури, сформувати громадянську компетентність, готовність і здатність людини до активної участі у справах суспільства на основі глибокого усвідомлення своїх прав і обов'язків, тобто процес набуває характеру політичної соціалізації. Успішна реалізація зазначених завдань передбачає відповідну підготовку керівників шкіл і педагогічних працівників.

Політична соціалізація – це процес включення індивіда в політичну систему через передання йому досвіду даної системи та суспільства, що виникло на її основі та закріплене в політичній культурі. Тобто це процес взаємодії індивіда і політичної системи, метою якого є адаптація індивіда до даної системи, перетворення його на особистість громадянина. Значною мірою політична соціалізація є керованим процесом. Державі не байдуже, які громадяни виховуються у суспільстві, як вони ставляться до пануючих у ньому правових норм і політичних цінностей. Ще Аристотель писав, що справжнім мірилом політичної системи є той тип громадянина, якого вона виховує. Згідно з таким поглядом, хорошою є держава, що „породжує” хороших громадян [2].

Необхідно зазначити, що засвоєння людиною політичної культури, політичних ролей відбувається у процесі соціалізації. Це складний, безперервний процес, який здійснюється протягом всього життя людини. Сутність політичної соціалізації полягає у формуванні якостей, цінностей, необхідних для адаптації до даної політичної системи і виконання певних політичних ролей.

Виділяють два етапи соціалізації – первинну і вторинну. Первинна соціалізація починається з раннього дитинства.

Психологи і політологи надають цьому етапу великого значення, характеризуючи його з позиції двох принципів:

- принципу первинності: те, що засвоюється першим, засвоюється краще;
- принципу структуризації: те, що засвоєне першим, в подальшому структурує весь наступний процес засвоєння (навчання).

Таким чином, саме у дитинстві закладається фундамент всієї наступної соціалізації, в тому числі й політичної, причому сформовані орієнтації і політичні переваги будуть найбільш стійкими. На цьому етапі індивід набуває перші знання про світ політики, про фігури влади. Основними агентами соціалізації будуть виступати батьки, вчителі і ровесники, ЗМІ.

Спочатку головними агентами соціалізації є батьки, причому саме вони виступають для дитини першими фігурами влади. Система заохочення або покарання, яка використовується батьками, формує перші уявлення про систему контролю і санкції. В сім'ї відбувається знайомство з моральними, соціальними, релігійними цінностями. Нарешті, від батьків діти дізнаються про партійну приналежність, про вибори, про політичних лідерів. Західні політологи зазначають, що багато молодих людей (наприклад, більше половини молодих американських виборців) голосують за ті ж партії, що і їх батьки. Поряд з прямим можна говорити про непрямий вплив сім'ї. Модель внутрішньосімейних відносин, авторитарність влади батьків і ступінь свободи, надана дитині, може вплинути на формування установок на участь у політиці.

Первинна соціалізація продовжується у школі. В початковій школі діти продовжують знайомство з системою влади, яка надана самою організацією учбового процесу (наприклад, чергуванням занять і перерв). Подібним чином діти навчаються приймати соціальний порядок. В школі діти дізнаються про державні символи, національних героїв, отримують уроки патріотизму. В середній школі пряма політична соціалізація здійснюється через спеціальні навчальні курси (історія, література, право, суспільствознавство), яка містить у собі певний політичний (ідеологічний) зміст, спрямований на виховання „толерантних” громадян, затребуваних цією політичною системою. Нарешті, багато політичних партій безпосередньо працюють з підлітками і створюють дитячі та молодіжні об'єднання.

Вторинна (продовжена) соціалізація характеризується формуванням власного ставлення до політичної системи. Людина безпосередньо включена у політичне життя, безпосередньо взаємодіє з політичними і владними структурами (партіями, органами влади, судами). На основі накопичених знань і досвіду людина здатна здійснювати відбір певних політичних цінностей, відмовлятися від попередніх і сприймати нові (ресоціалізація) [3].

Політична соціалізація розглядається як процес включення індивіда в політичну систему. процес взаємодії особистості з політичною системою двоїстий. По-перше, політична система самовідтворюється, оновлюється від залучення громадян до участі в діяльності своїх організацій. У цьому процесі політична соціалізація стає механізмом акумуляції політичних цінностей та цілей системи, створює необхідні умови для збереження спадкоємності поколінь у політиці. По-друге, вимоги політичної системи організують структуру самої особи. Політична соціалізація активно впливає на формування політичної свідомості особи та її політичну поведінку, що сприяє становленню особистості громадянина.

Варто наголосити, що поняття політичної соціалізації є ширшим, ніж поняття політичного виховання або освіти. Це можна пояснити тим,

що процес політичної соціалізації включає не тільки цілеспрямований вплив на особу панівної ідеології і політичних інститутів суспільства, але також і стихійні впливи та власну активність індивіда.

Політична соціалізація функціонує на кількох рівнях взаємодії людини та політичної системи. Так, наприклад, на першому, соціальному рівні (рівні соціальних груп) на особу впливають загальносоціальні проблеми розвитку суспільства: економічні, політичні, національні, демографічні, екологічні, морально-етичні та інші макросоціальні проблеми. Другий (соціально-психологічний) рівень політичної соціалізації характеризується передачею особі політичних цілей і цінностей через такі механізми, як вплив, навіювання, ідентифікація особистості з тим чи іншим політичним цілим, політичне навчання, наслідування тощо. Третій (внутрішньоособистісний) рівень політичної соціалізації характеризується дією таких механізмів, як особисті потреби, спонукання, ціннісні орієнтації, настанови, які впливають на політичну свідомість і політичну поведінку особи [4]

Отже, більш ефективним, ніж закони в справі передачі громадянського досвіду молоді є шкільне виховання. Тому держава повинна здійснювати свій вплив через систему народної освіти на підростаюче покоління до моменту повного формування його духовності, моральних принципів.

Зміст цінностей та ідей, які прищеплюються молодому поколінню, а також методи переконання в різних країнах різні. Необхідно лише врахувати, що деколи програмні уроки менш ефективні, ніж існуюче оточення майбутнього громадянина – приклад учителя в ставленні до демократії, історії нації, культури; висвітлення матеріалу в підручниках під відповідним кутом зору (або без нього); формальні щоденні ритуали; патріотичні пісні; позакласні заходи; дискусійні клуби; участь самоврядуванні.

Чим вищий рівень освіти, тим вищий інтерес молоді до Учасі в політиці. Адже існує прямий зв'язок між освітою, підготовкою молоді та усвідомленням нею факту впливу Уряду на розвиток індивідуума; інтересом молоді до політичного життя, обсягом і широтою знань та суджень про політику, бажанням обговорювати політику. Більш високий рівень освіти асоціюється зі зростанням віри у можливість учасі в житті суспільства і зі зміцненням почуття впевненості в собі і віри в інших [5].

Мета процесу політичної соціалізації в школі – не тільки засвоєння учнями політичних норм і цінностей суспільства, а й формування їх як активних членів даного суспільства, здатних виконувати певні функції в політичній системі. Тим самим школа, формуючи політичну свідомість членів суспільства, робить прямий вплив на політичну систему держави.

Школа – найважливіший інститут політичної соціалізації, що зумовлено її положенням в державній структурі, можливістю поєднання максимальної кількості факторів спрямованого, латентного і стихійного

впливу на формування політичних пріоритетів молоді. Основна роль школи в процесі політичної соціалізації полягає у формуванні умов для засвоєння підростаючим поколінням базових політичних норм і установок політичної поведінки в суспільстві з метою забезпечення стабільності політичної системи та її відтворення.

На формування моделі політичної соціалізації в школі надають цілеспрямований вплив такі зовнішні фактори, як політичний режим держави, політична культура суспільства, церква. Стихійно впливають на формування моделі сім'я, армія, ЗМІ, молодіжні субкультури. Внутрішніми агентами політичної соціалізації в школі є адміністрація, вчителі, вихователі і класні керівники, керівники громадських організацій, соціальні педагоги.

Зміст політичної соціалізації в школі включає широкий арсенал методів (вивчення соціально - політичних дисциплін, політичні свята і конкурси, шкільні парламенти, військово-спортивні ігри, політінформації) та інструментів (шкільні підручники, засоби пропаганди державної символіки), що дозволяють соціалізувати дітей через механізми орієнтації, ідентифікації, комунікації, засвоєння ролей і стереотипів поведінки [6].

Таким чином, для успішної реалізації завдань політичної соціалізації школа має діяти як відкрита система, органічно пов'язана з життям суспільства, яка взаємодіє з батьками, громадськістю, соціальними інститутами, наукою. А орієнтація на завтрашній день суспільства і разом з тим забезпечення духовно багатого, повнокровного буття школярів сьогодні – один з найважливіших аспектів особистісно – зорієнтованого цілісного підходу до громадянського виховання і його зв'язку з життям. Сьогодні понад усе важлива адаптація молоді до соціальної дійсності, набуття досвіду участі у вирішенні важливих суспільно – політичних проблем.

Список використаної літератури

- 1. Громадянська компетентність учнівської молоді: шляхи розвитку :** [Навчально – методичний посібник]. – Луганськ, 2011. – 150 с.
- 2. Колодій А.** Політологія / А. Колодій. – К. : Ельга – Н., 2000.
- 3. Юрій М.Ф.** Політологія / М.Ф. Юрій. – К. : Дакор, 2006.
- 4. Брегеда А. Ю.** Основи / А. Ю. Брегеда. – К., 2008.
- 5. Громадянська соціалізація** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// ru.osvita.ua](http://ru.osvita.ua)
- 6. Школа как института политической социализации** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dissercat.com

Акіншева І. П. Загально – освітній навчальний заклад як агент формування політичної соціалізації

Політична соціалізація особи пов'язана з входженням людини в політику, з засвоєнням нею пануючих в суспільстві політичних ідей, цінностей, норм політичної поведінки. Політична соціалізація завжди

несе в собі два аспекти. Перший – політична соціалізація, як засвоєння новим поколінням основоположних принципів існуючої політичної культури, закладених в традиціях країни; другий – набуття знань і досвіду, обумовленого конкретною дійсністю – в результаті хоч би й пасивної участі в різних формах політичного життя.

Політична соціалізація розглядається як процес політичного становлення особистості, формування її політичного „Я”, розвитку її політичної суб’єктності. Отже, перед школою, як соціальним інститутом постало завдання – виховання громадянськості особистості, громадян, які люблять свій народ, свою Україну, готові самовіддано захищати і розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову і соціальну державу.

Ключові слова: соціалізація, політична соціалізація, громадянська освіта, агенти політичної соціалізації, політична культура, громадянин.

Акиншева И. П. Общеобразовательное учебное заведение как агент формирования политической социализации.

Политическая социализация личности связана с вхождением человека в политику, с усвоением им господствующих в обществе политических идей, ценностей, норм политического поведения. Политическая социализация всегда несет в себе два аспекта. Первый – политическая социализация, как усвоение новым поколением основополагающих принципов существующей политической культуры, заложенных в традициях страны, второй – приобретение знаний и опыта, обусловленного конкретной действительностью – в результате хотя бы пассивного участия в различных формах политической жизни. Политическая социализация рассматривается как процесс политического становления личности, формирования ее политического „Я” развития ее политической субъектности. Итак, перед школой, как социальным институтом стоит задача – воспитание личности, гражданина, который любит свой народ, свою страну, готов самоотверженно защищать и развивать ее как суверенное, независимое, демократическое, правовое и социальное государство.

Ключевые слова: социализация, политическая социализация, гражданское образование, агенты политической социализации, политическая культура, гражданин.

Akinsheva I. P. General School As Agent Of The Formation Of Political Socialization

Political socialization is associated with entry of a person in politics, with the acquirement of them dominant in society of political ideas, values, norms of political behavior. Political socialization always carries two aspects. The first – political socialization as mastering of the new generation of the fundamental principles of the existing political culture, embodied in the

traditions of the country, the second is the acquisition of knowledge and experience due to the concrete reality – as a result of at least passive participation in various forms of political life. Political socialization is seen as a process of political formation of personality, formation of its political „I” of the development of its political subjectivity.

The aim of the process of political socialization at school – not only mastering of political norms and values of society, but also forming them as active members of society, capable of performing certain functions in the political system. The school thus forming the political consciousness of the members of society, has a direct impact on the political system of the state.

So, before the school as a social institution it is the task of the education of the person, the citizen who loves his people, his country is ready to devotedly defend and develop it as a sovereign, independent, democratic, legal and social state.

Keywords: socialization, political socialization, civic education, agents of political socialization, political culture and citizen.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 37.013.42-051-021-53

Т. С. Гаміна

ПРОФЕСІЙНИЙ АВТОРИТЕТ ТА САМОСТВЕРДЖЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Однією з фундаментальних потреб особистості є *потреба у самоствердженні* – це прагнення реалізувати себе, досягти певних результатів професійної діяльності, поведінці, взаємодії з іншими людьми. Коли людина самостверджується, вона цілеспрямовано проявляє себе, своє „Я”, свою індивідуальність та стверджує себе як особистість [7, с. 390].

Самоствердження є атрибутивною характеристикою особистості професіонала соціальної сфери. Він постійно стверджує себе, та по мірі розширення сфер взаємодії з соціальним середовищем, розвиваються його свідомість, професійні здібності, формуються риси характеру. Разом з тим, соціальний працівник у соціальному самоствердженні постійно підіймається до все більш значущих професійних ролей, професійної майстерності

Образ професії відіграє у професійному самовизначенні важливу роль; можна стверджувати, що молода людина «знайшла своє місце», коли вона чітко та свідомо уявляє, де і ким вона буде працювати, що від